

Omhändertagande av dokument vid visitation av intagens bostadsrum

Anmälan

I en anmälan mot Kriminalvården, anstalten Kumla, som kom in till JO den 17 april 2007, klagade AA på att ett flertal dokument tagits i ”beslag” vid visitation av hans bostadsrum. Enligt AA rörde det sig om handlingar från tyska myndigheter gällande ett utlämningsärende, avskrifter av lagar, handskrivna brev och handskrivna kladdpapper. AA anförde att han innehaft dokumenten sedan 2002 utan anmärkning vid postgranskning eller visitation. AA anförde vidare att det, när han återkom till bostadsrummet efter visitationen, inte fanns något ”beslagsprotokoll” som informerade honom om att egendom hade omhändertagits. Enligt AA berättade personalen efter en stund berättat att ”papper” omhändertagits från hans bostadsrum. Han fick dock först efter flera timmar ett visitationsprotokoll, i vilket det inte preciserats vad som omhändertagits. AA klagade vidare på att det av visitationsprotokollet inte framgick vid vilken tidpunkt han delgavs protokollet.

Utredning

Till sin anmälan bifogade AA ett visitationsprotokoll, av vilket det bl.a. framgick att ”Juridiska dokument/papper” omhändertagits vid visitationsförrättning den 12 april 2007.

Efter remiss anförde Kriminalvården, huvudkontoret, genom enhetschefen BB, följande.

Sakförhållanden m.m.

Yttrande rörande sakförhållandena har inhämtats från Kriminalvården Region Mitt. Av detta yttrande har bland annat följande framkommit:

Den 12 april 2007 genomförde tjänstemän från anstalten Kumlas enhet för inre säkerhet en visitation av AA:s bostadsrum. I samband med visitationen av bostadsrummet uppmärksammades ett kuvert med en samling juridiska dokument. Kuvertet innehöll en dom på tyska samt diverse handlingar som rörde domen, bl.a. ett överförandeärende. De tjänstemän som genomförde visitationen tillfrågade personalen på avdelningen om AA hade tillstånd att inneha dessa juridiska dokument. Detta kunde dock inte personalen svara på utan frågan hänvisades till ansvariga beslutsfattare. Dessa var vid tidpunkten upptagna i ett möte varför frågan

om det fanns ett medgivande till innehav av dokumenten inte kunde besvaras direkt. Dokumenten omhändertogs därför.

Anstaltens normala rutin är att ett visitationsprotokoll lämnas direkt i bostadsrummet när egendom omhändertas. Då ingen av tjänstemännen som genomförde visitationen hade med sig anstaltens förtryckta visitationsprotokoll samt då de intagna snart skulle vara tillbaka på avdelningen, lämnades inget protokoll i AA:s bostadsrum utan i stället ombads avdelningspersonalen att informera AA om att dokumenten hade omhändertagits samt att han senare skulle få ett skriftligt protokoll om åtgärden. Ett protokoll skrevs direkt när tjänstemännen återkom till sin enhet och lades för befordran i anstaltens interna postgång. Protokollet överlämnades till AA senare samma dag.

Det visade sig senare att något medgivande om innehav inte hade meddelats beträffande de omhändertagna dokumenten. Efter det att handlingarna översatts till svenska beslutade anstalten Kumla den 16 april 2007 att AA, sedan han återfått vissa handlingar som inte bedömdes äventyra säkerheten i anstalten, inte skulle medges att i sitt bostadsrum inneha den tyska domen samt vissa handlingar i överförandeärendet.

Utöver yttrandet har huvudkontoret inhämtat kompletterande upplysningar från Region Mitt, varvid framkommit att den intagne i regel inte är närvarande när visitation av bostadsrum genomförs och att det protokoll som upprättas i samband med visitation av bostadsrum därför normalt undertecknas av två tjänstemän, utan att den intagnes underskrift efterfrågas.

Författningsbestämmelser m.m.

Enligt 24 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) får en intagen i den utsträckning det kan ske utan olägenhet inneha personliga tillhörigheter samt skaffa sig eller ta emot böcker, tidskrifter, tidningar och annat som kan bereda honom sysselsättning under fritiden. I övrigt får en intagen inneha och skaffa sig eller ta emot varor eller annat enligt särskilda bestämmelser.

Bestämmelsen i 24 § KvaL kompletteras av bestämmelser i 6 kap. Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för verkställighet i anstalt (KVFS 2006:26). Av 6 kap. 2 § KVFS 2006:26 framgår bland annat att en intagen i sitt bostadsrum eller i gemensamma utrymmen inte får förvara sådant som kan äventyra säkerheten i anstalten, försvåra visitation eller vålla sanitär olägenhet. Av de allmänna råd som utfärdats i anslutning till dessa föreskrifter anges såvitt nu är av intresse att det utifrån säkerhetsskäl finns starka skäl att begränsa möjligheten till okontrollerat innehav av till exempel domshandlingar eller förhörprotokoll eftersom dessa kan spridas och medföra att andra intagna utsätts för hot eller trakasserier.

När det gäller visitation av bostadsrum finns bestämmelser härom i 4 kap. 22–23 §§ KVFS 2006:26. Enligt dessa paragrafer skall anstalten visitera intagnas bostadsrum efter behov så att rätt nivå upprätthålls vad gäller ordning och säkerhet. Anstalten skall fortlöpande analysera behovet av sådana visitationer. Vid visitation av den intagnes bostadsrum skall normalt minst två tjänstemän delta när omhändertagande av egendom är aktuellt. Av de allmänna råden till nämnda föreskrifter framgår att visitationer av bostadsrum och allmänna utrymmen bör omfatta kontroll av ren säkerhetskaraktär, av hygieniska förhållanden, av den intagnes innehav av personliga tillhörigheter och tecken på skadegörelse.

Enligt 39 b § förordningen (1974:248) om kriminalvård i anstalt skall egendom som skall tas om hand i samband med kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller annan undersökning eller i enlighet med 84 § KvaL förtecknas. Förteckningen skall skrivas under av den intagne och den som har verkställt omhändertagandet. Vägrar den intagne att skriva under skall om det är möjligt ytterligare en tjänsteman skriva under förteckningen.

JO har i ett tidigare ärende (Dnr 3108-2002) uttalat att egendom bör förtecknas även när avsikten med omhändertagandet endast är att ta med egendomen för en närmare

undersökning. I ett annat ärende (Dnr 141-2002) har JO uttalat att en sådan förteckning som avses i 39 b § förordningen om kriminalvård i anstalt bör upprättas i direkt samband med åtgärden.

Kriminalvårdens bedömning

Av inhämtade upplysningar angående sakförhållandena har framkommit att de tjänstemän som utförde visitationen av AA:s bostadsrum vid visitationen funnit skäl att omhänderta vissa dokument för att klarlägga om AA medgivits rätt att inneha dessa dokument eller – om innehav inte medgivits – för att göra en prövning enligt 24 § KvaL av om AA av säkerhetsskäl skulle medges att inneha dokumenten. Att anstalten har rätt att genomföra sådana visitationer, omhänderta egendom och fatta beslut om innehav i bostadsrum framgår av vad som redovisats ovan.

I det aktuella fallet har de tjänstemän som utförde visitationen inte omedelbart i samband med visitationen upprättat och till AA överlämnat förteckning över den egendom som omhändertagits. Så har skett först senare samma dag. Orsaken härtill har angivits vara att tjänstemännen förbisett att medta visitationsprotokoll till visitationen, vilket givetvis är beklagligt. Enligt vad som framkommit underrättades dock AA muntligen om omhändertagandet direkt när han återkom till avdelningen.

Av inhämtat yttrande framgår att anstalten Kumlas normala rutin är att ett visitationsprotokoll lämnas direkt i bostadsrummet när egendom omhändertas vid visitationen. Att förteckning inte upprättats i direkt samband med åtgärden i detta fall synes således inte bero på brister i anstaltens rutiner, utan snarare på förbiseende i ett enskilt fall. Med hänsyn härtill finner Kriminalvården inte anledning att vidta någon åtgärd i detta avseende.

När det sedan gäller hur omhändertagen egendom bör redovisas i en förteckning enligt 39 b § förordningen om kriminalvård i anstalt kan följande noteras. Den omhändertagna egendomen har i det protokoll som upprättats efter visitationen av AA:s bostadsrum endast angivits som ”Juridiska dokument/papper”. Med hänsyn till att vissa av dokumenten var avfattade på tyska har Kriminalvården viss förståelse för att personalen kan ha haft svårigheter att närmare beteckna dokumenten i förteckningen. Normalt sett bör dock en förteckning av detta slag vara något mer precist utformad.

Som ovan redovisats skall en förteckning enligt 39 b § förordningen om kriminalvård i anstalt undertecknas av den intagne och den som har verkställt omhändertagandet. Vägrar den intagne att skriva under skall om det är möjligt ytterligare en tjänsteman skriva under förteckningen. I detta fall har förteckningen undertecknats av två tjänstemän. Av utredningen har framkommit att den intagne, till skillnad från vad som gäller vid exempelvis kroppsvisitation och kroppsbesiktning, i regel inte är närvarande när visitation av bostadsrum utförs och att anstaltens normala rutin därför är att protokoll av detta slag undertecknas av två tjänstemän. Trots att den tillämpade rutinen avviker från 39 b § förordningen om kriminalvård i anstalt torde enligt Kriminalvårdens bedömning syftet med bestämmelsen – att informera den intagne om omhändertagandet av egendomen – ändå tillgodoses.

AA yttrade sig över remissvaret. Han anförde därvid bl.a. att det inte fanns någon tysk dom bland de dokument som Kriminalvården omhändertog.

I beslut den 21 maj 2008 anförde *JO Cecilia Nordenfelt* följande.

Bedömning

De bestämmelser om innehav, visitation och skyldighet att förteckna omhändertagen egendom som gällde vid tiden för den i ärendet aktuella visitationen framgår av Kriminalvårdens yttrande. (Bestämmelser avseende

innehav finns sedan den 1 april 2008 i 7 kap. Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för verkställighet i anstalt, 2008:3.)

Enligt 2 kap. 1 § första stycket 2 regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad frihet att inhämta och mottaga upplysningar samt i övrigt ta del av andras yttranden (informationsfrihet). Inskränkningar i informationsfriheten regleras i 13 §, där det bl.a. anges att informationsfriheten får begränsas med hänsyn till allmän ordning och säkerhet. Därutöver får begränsningar ske endast om särskilt viktiga skäl föranleder det. Enligt 12 § måste inskränkningar av informationsfriheten ske genom lag eller efter bemyndigande i lag genom förordning. Informationsfriheten för intagna i anstalt har i viss mån begränsats genom bestämmelserna om innehav i 24 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt, kriminalvårdslagen.

Av nämnda bestämmelser följer att Kriminalvården – under vissa förutsättningar – har rätt att ta om hand egendom i den intagnes bostadsrum. JO brukar inte ta ställning till om ett beslut är riktigt i sak. Jag tar därför inte ställning till om det var riktigt av anstalten att omhänderta de aktuella dokumenten. Jag vill dock framhålla att jag har förståelse för att det i ett fall som det aktuella kan krävas ytterligare undersökning eller utredning för att ta ställning till om innehav i bostadsrummet ska tillåtas.

Såvitt avser dokumentationen av omhändertagandet vill jag anföra följande. Som Kriminalvården redogjort för i sitt yttrande har det från JO:s sida tidigare gjorts uttalanden om Kriminalvårdens dokumentation av egendom som omhändertas från intagnas bostadsrum. Kriminalvården har i remissvaret anfört att orsaken till att visitationsprotokoll upprättades och överlämnades till AA först senare under dagen var att tjänstemännen förbisett att ta med sig visitationsprotokoll. Kriminalvården förtjänar ändock kritik för dröjsmålet.

Jag delar Kriminalvårdens uppfattning att en sådan förteckning av omhändertagen egendom som avses i 39 b § förordningen (1974:248) om kriminalvård i anstalt, bör vara mer precist utformad än den som lämnades till AA. Jag har i och för sig förståelse för att det vid omhändertagande av ett flertal dokument, varav vissa på annat språk än svenska, kan vara svårt att i direkt samband med omhändertagandet upprätta en detaljerad förteckning över den omhändertagna egendomen. En förteckning som den nu aktuella skulle då, enligt min mening, inledningsvis kunna godtas. När Kriminalvården haft tillfälle att göra en närmare genomgång av den omhändertagna egendomen bör dock en mer detaljerad förteckning upprättas. Jag är kritisk till att så inte skett.

En jämförelse kan här göras med vad som gäller vid beslag enligt 27 kap. rättegångsbalken, RB. I 27 kap. 13 § RB föreskrivs bl.a. att ett beslagtaget föremål ska beskrivas noga i det protokoll som förs över beslaget. Det har från JO:s sida uttalats att rättegångsbalkens regler om protokoll över beslag inte kan anses innebära ett absolut krav på omedelbar dokumentation. Det får, när det rör sig om

beslag av omfattande material, godtas att en detaljerad förteckning över den omhändertagna egendomen upprättas först sedan denna förts till den verkställande myndighetens lokaler. Om ett detaljerat protokoll inte upprättas omedelbart, krävs dock att man på platsen för beslaget genom anteckningar dokumenterar vad för slags egendom man för med sig och vilket antal det rör sig om (se JO 1975/76 s. 154 och 1982/83 s. 42).

Såvitt avser den i Kriminalvårdens yttrande beskrivna rutinen att visitationsprotokoll skrivs under av två tjänstemän i stället för av den intagne och den som har verkställt omhändertagandet, vill jag hänvisa till vad jag uttalat i denna fråga i mitt beslut den 30 april 2008, dnr 5263-2006.